

ЕКОНОМІКА

УДК 339.13.017:634.20

JEL Q11, Q13

Розвиток світового та вітчизняного ринку кісточкових плодів

Сало І.А.¹ , Завальнюк О.І.² , Скакун В.М.³ ¹ ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН² Український інститут експертизи сортів рослин³ Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства НААН E-mail: Сало І. А. inna_salo@ukr.net; Завальнюк О.І. 51381@i.ua;
Скакун В.М. vadim.skakun@nis.com.ua

Сало І.А., Завальнюк О.І., Скакун В.М.
Розвиток світового та вітчизняного ринку кісточкових плодів. Економіка та управління АПК. 2024. № 1. С. 85–94.

Saló I., Zavalniuk O., Skakun V. Stone fruit crops market development in Ukraine and throughout the world. AIC Economics and Management. 2024. № 1. PP. 85–94.

Рукопис отримано: 06.03.2024 р.

Прийнято: 20.03.2024 р.

Затверджено до друку: 24.05.2024 р.

doi: 10.33245/2310-9262-2024-189-1-85-94

Проаналізовано сучасний стан кон'юнктури вітчизняного ринку кісточкових плодів, цінову ситуацію, розвиток зовнішньої торгівлі. Розглянуто питання виробництва та реалізації плодів у світі. Встановлено, що за обсягом світового виробництва перше місце серед кісточкових займають персики та нектарини. Лідером серед світових виробників кісточкових є Китай.

Визначено, що потреби населення України в кісточкових плодах щодо норми споживання через його низький платоспроможний попит задовольняються лише на 70 %. Аргументовано, що через зосередження основного виробництва цих плодів у господарствах населення наявна диференціація у рівні споживання, адже хаотичність виробництва та продаж не можуть забезпечити рівномірності та достатності.

Зроблено висновок, що вітчизняні кісточкові плоди залишаються менш конкурентоспроможними за цінами, ніж імпортовані, через неналагоджену інфраструктуру та недостатню державну підтримку ринку продукції садівництва.

Метою дослідження є розкриття особливостей формування кон'юнктури світового і вітчизняного ринків плодів кісточкових культур та обґрунтування майбутніх перспектив розвитку.

Варіативність ринку кісточкових плодів виявляється у зміні його кон'юнктури, вивчення якої здійснювалося за сукупністю економічних показників, розділених на групи: виробництво, внутрішній товарообіг, зовнішня торгівля, ціна. У процесі досліджень використовувалися діалектичний метод пізнання ринкових процесів та системний підхід, методи аналітичних узагальнень, статистичного порівняння, конструктивно-розрахунковий, абстрактно-логічний.

Встановлено, що за структурою та насиченням ринок плодів кісточкових культур є недостатньо ефективним і потребує додаткового розширення якісної товарної пропозиції для забезпечення потреб споживачів. Підґрунтям для цього має бути нарощування обсягів виробництва садівницькими підприємствами, що потребує додаткової державної підтримки, зокрема, в аспекті ціноутворення, інвестування, кредитування та страхування. Актуальною залишається проблема збуту кісточкових плодів, що обумовлено недостатнім розвитком переробної галузі та незабезпеченістю підприємств сховищами для зберігання, що обмежує формування товарних партій плодів для експорту.

Обґрунтовано, що в найближчій перспективі для оптимального забезпечення потреб споживачів плодами необхідно розробити довгострокову програму розвитку внутрішнього ринку плодів кісточкових культур на основі враховування можливостей фінансової державної підтримки галузі садівництва та прогнозних показників забезпечення попиту.

Ключові слова: ринок, кісточкові плоди, споживання, пропозиція, попит, експорт, імпорт, ціна.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Плоди займають особливе місце у споживчому кошику населення, зважаючи на корисність і важливість їх у здоровому раціоні харчування. Серед них кісточкові відзначаються безперечними перевагами – швидкоплідністю та ранньостиглістю багатьох сортів. Вагомість їх у харчуванні визначається наявністю поживних речовин – цукрів, органічних кислот та розчинних солей. Найпоширенішими у світі та Україні, зокрема серед кісточкових культур вважаються сливи, черешні, вишні, персики та абрикоси. Плоди цих культур особливо вирізняються сезонністю споживання через швидку втрату якісних властивостей і вищими цінами реалізації порівняно із зернятковими, більш трудомісткими процесами вирощування та збиранням врожаю тощо. Вони користуються високим попитом споживачів, оскільки, крім споживання у свіжому вигляді, достатньо широко використовуються для харчового перероблення.

Світовий ринок плодів кісточкових культур характеризується недостатніми обсягами їх виробництва для забезпечення загальних потреб споживання та перероблення, що обумовлює високі ціни на них. Щодо внутрішнього ринку, то залишаються недостатньо вирішеними проблеми забезпечення населення України свіжою та переробленою плодовою продукцією, розвитку економічних взаємовідносин між учасниками ринку в міжрегіональній та зовнішній торгівлі плодами.

Питанню розвитку продовольчого ринку та проблемам виробництва і споживання продуктів харчування приділяли увагу багато науковців. Більш детально розвиток галузі садівництва та плодоягідного ринку в ретроспективі відображено в працях О. Шестопаля [1], Л. Барабаш [2]. Важливими і вчасними є дослідження розвитку логістики садівничого ринку, його структури О. Нікішиної [3], Т. Лозової [4]. Галузевим проблемам та перспективам розвитку садівництва присвячені праці Ю. Кернасюк [5], О. Черевко [6], О. Тупчій [7]. Актуальними є наукові розробки, в яких детально розкрито будову, структуру, охарактеризовано стан кон'юнктури плодового ринку та методичні аспекти його прогнозування і подальшого розвитку, досліджено сегментування, циклічність функціонування ринку, розроблення шляхів його розвитку через впровадження необхідних маркетингових заходів у виробництво і збут, підвищення якості продукції, розширення географії та обсягів експорту Л. Галата [8], І. Колодзької [9], А. Сакун [10], І. Сало [11]. Дослідження стратегії розвитку садівниц-

тва України, визначення напрямів її реалізації, питання необхідності державної підтримки садівництва, тенденції змін плодоягідного ринку розглядали у своїх працях Б. Стасюк [12], А. Комендантова [13], Н. Матвійчук [14], Т. Козіна [15]. Водночас не менш важливими є дослідження особливостей перероблення плодової продукції, зокрема, взаємозв'язків ресурсних складових інноваційного підприємства з виробництва заморожених плодоягідних напівфабрикатів, що відображено у працях Г. Сімахіної [16]. Серед зарубіжних вчених, які дослідили комплексно ситуацію на світовому ринку плодів, здійснили аналіз чинників, що впливають на світову торгівлю, виробництво, споживання, збереження кісточкових, ринкового попиту на органічну продукцію, зокрема, плодів, слід відзначити праці Е. Процман [17], Х. Нгуєна [18].

На сьогодні, незважаючи на різноманіття досліджень в економіці садівництва, є необхідність у додаткових дослідженнях, спрямованих на ефективне функціонування та розвиток ринку плодової продукції, а саме кісточкових культур. Особливо це досить важливо для України з огляду на складні політико-економічні умови, що виникли через воєнні дії.

Мета дослідження – розкрити особливості формування кон'юнктури світового і вітчизняного ринку плодів кісточкових культур та обґрунтувати стратегічні перспективи його розвитку із урахуванням сучасних умов.

Матеріал і методи дослідження. У процесі досліджень керувалися методичними підходами до вивчення продовольчих ринків, а також окремими нормативними показниками щодо виробництва і реалізації плодоягідної продукції. Методологічною основою досліджень служили діалектичний метод пізнання ринкових процесів та системний підхід (для вивчення проблем, які виникають при виробництві, формуванні товарної пропозиції та збуту продукції); аналітичних узагальнень, статистичного порівняння, конструктивно-розрахунковий (для узагальнення, аналізу та оцінки показників ринкової кон'юнктури), абстрактно-логічний метод (для висновків).

Інформаційно-довідковою базою проведеного дослідження є фундаментальні положення теорії ринкової економіки, висвітлені в наукових працях вчених та фахівців з питань розвитку галузі садівництва та плодоягідного ринку, ефективності його функціонування, аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, чинна законодавча, нормативна та статистична бази України та Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН.

Результати дослідження та обговорення.

За останніми даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН, за рівнем світового виробництва плодів кісточкових культур, перше місце у 2022 р. займали персики та нектарини – 26,4 млн т, друге сливи – 12,4 млн т, далі абрикоси – 3,8 млн т, вишні та черешні – 2,8 млн т [19].

Основними країнами-виробниками персиків та нектаринів є Китай – 16,8 млн т (63,6 % усіх обсягів), Італія – 1,2 (4,5 %), Туреччина – 1,0 (3,8 %), Греція – 0,9 (3,4 %), Іспанія – 0,9 (3,4%). Всього ці країни охоплюють 78,4 % світового ринку персиків та нектаринів. Сливи переважно вирощуються у Китаї – до 6,8 млн т (54,8 %) світового обсягу. Серед країн-товаровиробників абрикосів вагомим місцем займали Туреччина, Іран, Узбекистан, Італія, Алжир, Пакистан, Афганістан. Ці країни забезпечують світовий ринок абрикосів на 60 %.

Лідерами з виробництва вишень та черешень у 2022 р. були Туреччина – 0,7 млн т (25,0 %), Чилі – 0,4 (14,3 %) та Узбекистан – 0,2 (7,1 %). Разом їх виробництво становить майже 46,4 % світового. Зауважимо, що за згаданими плодами та сливами Україна входить до п'ятнадцятки лідерів та за обсягами світового виробництва займає 12 та 13 місця, відповідно.

Очевидно, що головна роль серед країн світу з виробництва кісточкових плодів належить Китаю. Так, у 2022 р. його пайова частка становила до 52,2 %, а це 23,7 млн т. За обсягами продажів серед експортерів кісточкових плодів, виділяються Іспанія та Італія, а імпортерів – Німеччина та Франція. У Китаї, незважаючи на світове лідерство у виробництві слив, персиків та нектаринів, рівень їх виробництва на одну особу на рік досить низький – до 0,05 кг. Через низьке забезпечення потреб населення Китаю кісточковими ринкові ціни на них у декілька разів вищі, ніж на інші плоди. Наприклад, на вишні та черешні ціна становила 6,2 дол. /кг, персики та нектарини – 1,0 дол. /кг, що вище порівняно з цінами на яблука (0,8 дол. /т) у 8 та 1,3 раза, відповідно. Відзначимо, що, незважаючи на досить високий розвиток зовнішньоторговельних зв'язків Китаю і експортоорієнтованість виробництва плодів (переважно яблук), рівень зовнішніх продажів кісточкових залишається незначним.

В цілому спостерігається світова тенденція до незначного розширення вирощування кісточкових плодів. Площі плодоносних насаджень кісточкових вже тривалий час залишаються практично стабільними – становлять у

середньому 3 млн га. Вважаємо, що в перспективі можливе розширення пропозиції цих плодів за рахунок високоврожайних помологічних сортів більш транспортабельних, стійких до шкідників, хвороб та негативного впливу погодних умов. Однак зауважимо, що, зважаючи на вступ молодих насаджень кісточкових культур у товарне плодоношення на четвертий рік, найближчими роками суттєвих змін в обсягах світового виробництва цих плодів очікувати не варто.

В Україні впродовж 2018-2022 рр. усіма категоріями господарств, за даними Державної служби статистики, вирощувалося у середньому 543 тис. т плодів кісточкових культур (табл. 1). Основну їх масу в країні вирощують господарства населення – у 2022 р. це 96,0 %. Решта припадає на промислові садівницькі підприємства. Так, у 2018-2022 рр. частка їх обсягів виробництва становила 3-4 %, а це 15,2-24,0 тис. т.

Встановлено, що найбільші обсяги, поперемінно в динаміці, підприємствами вироблялися вишень, слив та черешень (рис. 1). У 2022 р. обсяг їх промислового виробництва становив, відповідно – 9,1, 4,4 та 1,8 тис. т, а це 46,9 %, 22,7 та 9,3 %.

Відзначимо, що серед кісточкових плодів сливи та вишні, крім того, що користуються високим попитом у свіжому вигляді, є найбільш придатними для перероблення. Щодо персиків та абрикосів, то вони відзначаються високою частотою пошкоджень від заморозків, що суттєво впливає на формування врожаю і, відповідно, обсягів товарної пропозиції.

У промислового виробництві плодів кісточкових культур регіональним лідером до початку війни в Україні в 2022 р. була Херсонська область. Так, нею забезпечувалося до 30 % обсягів валового збору, а це понад 4,5 тис. т. В Одеській області вирощувалося до 20 % (у середньому до 3 тис. т) цих плодів, у Вінницькій – понад 15 %, а це 2,5 тис. т та Запорізькій – до 10 %, або в середньому 1,5 тис. т. Разом сільськогосподарські підприємства цих регіонів в середньому виробляли понад 70 % кісточкових плодів.

Із вторгненням росії у 2022 р. ситуація на вітчизняному ринку плодів кісточкових культур докорінно змінилася, особливо після окупації ворогом Херсонської області, де зосереджувалися основні обсяги їх промислового виробництва. Відтоді основний урожай забезпечували підприємства Вінницької, Черкаської та Львівської областей – 55,7 %, а це всього лише 10,8 тис. т плодів.

Таблиця 1 – Динаміка площ, урожайності, валового збору кісточкових плодів у розрізі категорій господарств України

Роки	Всі категорії господарств	У тому числі			
		сільськогосподарські підприємства	у % до всіх категорій господарств	господарства населення	у % до всіх категорій господарств
Площа плодоносних насаджень, тис. га					
2018	61,0	10,2	16,7	50,8	83,3
2019	60,3	9,5	15,8	50,8	84,2
2020	59,8	9,0	15,1	50,8	84,9
2021	59,9	9,1	15,2	50,8	84,8
2022	51,3	4,7	9,2	46,6	90,8
Урожайність, т /га					
2018	10,7	2,3	21,9	12,4	115,7
2019	8,9	1,8	20,6	10,3	115,0
2020	8,5	1,7	19,6	9,7	114,3
2021	8,9	1,9	20,8	10,1	114,1
2022	9,3	3,9	41,6	9,9	106,2
Валовий збір, тис. т					
2018	652,5	24,0	3,7	628,5	96,3
2019	539,5	17,7	3,3	521,8	96,7
2020	510,6	15,2	3,0	495,3	97,0
2021	531,7	16,8	3,2	514,9	96,8
2022	482,5	19,4	4,0	463,1	96,0

Джерело: розраховано за даними Держстату України [20].

У 2022 р. у господарствах населення найбільше плодів кісточкових культур зосереджувалось в Одеській, Полтавській, Дніпропетровській та Хмельницькій областях – 183,0 тис. т або 39,5 % виробництва. Відзначимо, що й до війни саме ці області також займали лідерські позиції за обсягами валових зборів за вказаною категорією господарств.

Урожайність кісточкових плодів у сільськогосподарських підприємствах, за даними статистики 2022 р., становить 3,9 т/га, що менше удвічі за середню світову урожайність усіх категорій господарств у 8 т/га. У господарствах населення урожайність становила 9,9 т/га, що вище від промислового сектору і світового рівня, відповідно, у 2,5 та 1,2 раза.

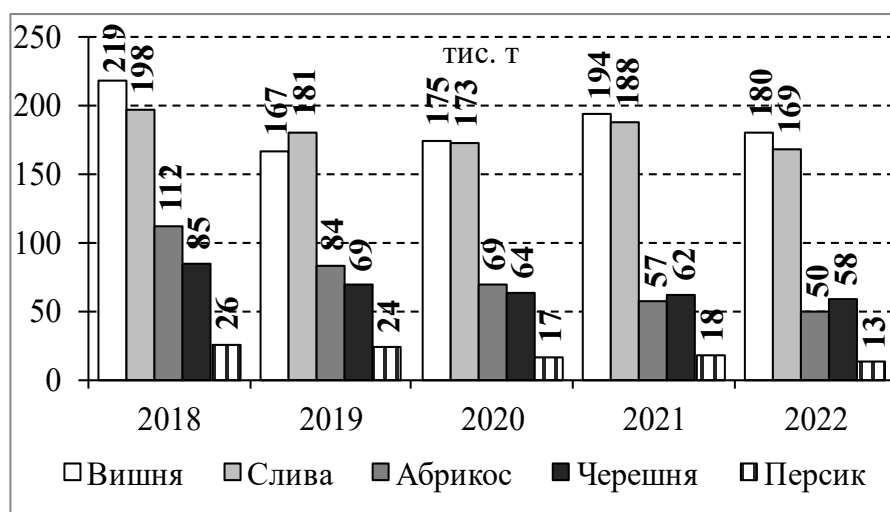

Рис. 1. Виробництво кісточкових плодів за їх видами в Україні, тис. т

Джерело: розраховано за даними Держстату України [20].

Відзначимо, що загальна площа насаджень плодів кісточкових культур за останні п'ятнадцять років в Україні зменшилася в 1,4 раза – у 2022 р. становила 58 тис. га. Площі плодоносних насаджень в основних виробників цих плодів – господарств населення зменшилися з 52,0 тис. га до 46,6, тобто, на 11,6 %. Відбулося їх скорочення і в сільськогосподарських підприємствах – у 6,6 раза (до 4,7 тис. га). Площі закладання кісточкових культур в сільськогосподарських підприємствах щороку не перевищували 0,3-0,5 тис. га, що очевидно недостатньо для заміщення вибулих площ зі старими насадженнями.

Слід зауважити, що площа плодоносних насаджень кісточкових культур за час війни в Україні у 2022-2023 рр. скоротилася на 10,8 тис. га, а це, за нашими розрахунками, втрати практично 100 тис. т кісточкових плодів за середньої урожайності у 9,2 т /га. Зважаючи на те, що до війни площі закладання молодих насаджень становили менше 1 тис. га на рік, вибуття старих – стільки ж, а в окремі роки більше, ніж удвічі, втрати таких площ багаторічних насаджень, зокрема, і на окупованих територіях за два роки можна вважати критичними.

Починаючи з 2017 р., урядом України відновлено програму підтримки галузі садівництва 2801350 «Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградарств та ягідників і нагляд за ними» та оновлено процедуру розподілу коштів, відповідно до Постанови КМУ № 587 [21]. Відтак протягом 2017-2019 рр. було закладено 13,6 тис. га плодівих та ягідних насаджень.

Недостатньо відпрацьований механізм розподілу коштів та зміна напрямів їх використання не сприяли досягненню поставленої мети – раціонального забезпечення населення плодючою продукцією. До того ж, не було передбачено фінансування витрат з проведення науково-технічних досліджень та здійснення розробок у садівництві, а також витрат, пов'язаних зі зміцненням матеріально-технічної бази галузевих наукових закладів та їх дослідницьких господарств.

У 2020 р. фінансова підтримка садівництва, виноградарства та хмелярства здійснювалася за програмою 1201150 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників». Запланована сума підтримки склала – 400 млн грн (по факту виплачено 290 млн грн). Це часткова компенсація вартості придбання садивного матеріалу (200 млн грн), спорудження шпалери і встановлення систем крапельного зрошення, нове будівництво та реконструкція холодильників, цехів

– 54,8 млн грн, придбання ліній товарного оброблення плодів та ягід виробниками, придбання техніки та обладнання (зокрема іноземного) – 35,2 млн грн. Компенсація вартості насаджень становить в межах до 80 %, решта напрямів фінансується у розмірі до 30 %, обмеження розміру підтримки складає – до 25 млн грн одному суб'єкту з урахуванням пов'язаних осіб.

У 2021 р. розмір фінансової підтримки становив 450 млн грн, причому компенсація вартості насаджень становила, як і раніше, до 80 %, а решта напрямів фінансувалася у більшому, ніж у попередні роки розмірі – до 50 % (крім придбання техніки та обладнання (зокрема, іноземного) – до 30 %). До того ж, один сільгоспвиробник, скориставшись програмою, міг розраховувати на фінансову підтримку до 60 млн грн.

З 1 липня 2022 р. діє урядова грантова програма і передбачає підтримку малого і середнього бізнесу, відповідно до Постанови КМУ № 738 [22]. Тобто, надана можливість бажаним створити чи розвивати власний бізнес, зокрема, й за напрямком «Свій сад». Вже у 2023 р. на гранти для розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства було виділено 432,8 млн грн.

На нашу думку, в перспективі найбільше необхідна підтримка виробників у закладанні саме садів кісточкових культур. Адже обсяги виробництва цих плодів сільськогосподарськими підприємствами ще до війни в Україні в 2021 р. становили 16,8 тис. т, а це менше, ніж пів кілограма на одну особу на рік за раціональної норми споживання 16 кг.

Сільськогосподарські підприємства реалізують плоди переважно посередницьким структурам – у середньому до 50 % та на ринку, через магазини, кіоски, ятки – майже 15 %. Переробним підприємствам збувається частка до 35 %. На нашу думку, за умов відсутності відповідних технологій зберігання саме останні мають забезпечувати збут плодів садівницьким підприємствам. Однак переробна галузь в Україні розвивається дуже повільно. Власниками існуючих переробних підприємств частково (дольова участь у статутному капіталі складає менше 50 %) чи переважно (понад 50 %) є іноземні компанії, яким вигідніше для перероблення використовувати дешевшу імпортовану сировину.

Господарства населення реалізують майже 20 % кісточкових плодів на ринку. До 70 % використовуються ними для власного споживання у свіжому та переробленому вигляді. За нашими дослідженнями, пік продажу плодів кісточкових культур припадає: на

червень-липень (вишні та черешні – майже 75 %), липень-серпень (абрикоси, персики – 70 %), серпень-вересень (сливи – 70 %).

Існуюча ситуація на ринку кісточкових плодів, зокрема, недостатній інфраструктурний розвиток, не сприяє розширенню експортних постачань плодів. Так, впродовж 2017-2021 рр. експорт становив у середньому лише 4,3 тис. т, з них вишень та черешень – 75 %, абрикосів – 5 % та слив – 5 %. Ці плоди у 2021 р. (до початку повномасштабної війни) експортувалися переважно в Білорусь – понад 85 %.

Імпортні постачання плодів кісточкових культур у середньому за 2017-2021 рр. становили 46,5 тис. т, що більше за експортні удесятеро. Зокрема, основний їх обсяг склали персики та нектарини – до 85 %. Лідерами в постачанні кісточкових у 2021 р. були Греція, Іспанія, Молдова – до 85 %.

Слід зауважити, що, починаючи з 2008 р. (цей рік є визначальним для України вступом у СОТ), імпорт персиків на 20-80 % перевищував обсяги виробництва вітчизняних виробників (у 2008 р. – практично у 5 разів порівняно з попереднім роком). Вважаємо, що саме зниження митних тарифів вплинуло на розширення обсягів імпортних постачань плодів.

Розширення імпорту кісточкових плодів, зокрема, персиків, звичайно є негативним явищем для вітчизняних товаровиробників. Ці плоди через значні дотації у більш розвинених країнах світу та низькі митні бар'єри постачаються на ринок за нижчими цінами, ніж коштують вітчизняні. Наприклад, у 2021 р. ціна імпортованих персиків (без націнювання посередників) становила 0,92 дол./кг або 25 грн/кг. Водночас середня ціна вітчизняних виробників склала практично 30 грн/кг, а роздрібна стартувала від 55-60 грн/кг. Така ситуація склалася через ряд негативних факторів, зокрема: значно дорожче кредитування сільськогосподарських підприємств в Україні – в 4-5 разів, наявність проблем при страхуванні через високі відсотки страхових внесків – 15 % та франшизи (інколи сягають 25-30 %), з метою зменшення ризиків страхової компанії, велику кількість посередників між товаровиробниками та кінцевими споживачами кісточкових плодів. Так, від товаровиробника до споживача плоди проходять через три торгові ланки, які залишають собі до 20 % вартості продукції – закупівля і доставлення до оптового ринку, оптовий ринок і роздрібна торгівля.

Споживання кісточкових плодів у світі, особливо у свіжому вигляді, вже понад два десятиліття залишається практично незмінним – на досить низькому рівні. Наприклад, споживання

персиків та нектаринів у США складає 2,5-2,7 кг на одну особу на рік, слив – 0,5-0,6 кг. Однією з основних причин низького рівня споживання цих плодів є низька якість через швидку втрату ними споживчих властивостей [17].

Рівень споживання плодів кісточкових культур в Україні, за нашими розрахунками, впродовж 2017-2021 рр. становив 10-14 кг на особу на рік, що складає 63-88 % від раціональної норми споживання у 16 кг. При цьому частка завезених плодів у споживанні сягала в середньому 10 %, а персиків – до 50 %. Слід зауважити, що, незважаючи на нижчі ціни на імпортовані персики, вітчизняні плоди за якістю є значно поживнішими й безпечнішими у вживанні, оскільки містять менше залишків хімічних речовин. Так, у науковій літературі зі зберігання плодів кісточкових культур чітко зазначається, що споживчої цінності вони повинні досягати на дереві, інакше за зберігання не матимуть високої якості. Однак проблемою є те, що плоди, зняті в зрілому стані, не витримують довготривалого транспортування та зберігання. За кордоном, наприклад, в Італії, це питання вирішується так – персики зривають ще зовсім зеленими без належних смакових якостей та накопичення вітамінів. Коли з'являється покупець, то в холодильну камеру додається етилен і через декілька днів проблема зі стиглістю вирішується – плоди червоніють і вважаються готовими для реалізації [23].

Зауважимо, що крім невідповідності споживання раціональним нормам, наявна велика диференціація споживання плодів у домогосподарствах України, залежно від розміру середньодушових загальних доходів на особу за рік. Так, різниця у витратах на харчування між групами населення з найнижчими та найвищими рівнями доходів досить суттєва – у 2021 р. у 4,43 раза. Населення з найнижчим рівнем загальних доходів на місяць (5991,88 грн) порівняно з найвищим рівнем доходу (26539,20 грн) споживає майже у 3 рази менше плодів.

Посезонне споживання кісточкових плодів пов'язане з низькою забезпеченістю сільськогосподарських підприємств необхідними сховищами, що зумовлює нестабільність їх постачання впродовж року. З огляду на те, що основна частка плодів кісточкових культур виробляється господарствами населення, у міжсезоння у роздрібній мережі продаються лише імпортовані плоди.

В операторів садівничого ринку України користуються попитом помологічні сорти кісточкових культур: абрикос Мелітопольський пізній, Мелітопольський ранній,

Поліський крупноплідний, персиків – Редхавен, вишень – Норд Стар, Шалунья, Ігрушка, черешень – Крупноплідна, Мелітопольська чорна, Ніжність, слив – Стенлей, Угорка, Анна Шпет, Ода тощо [23].

Світові ціни виробників на плоди кісточкових культур, за показниками Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН, є доволі високими. Узагальнюючи дані за 2022 р., відзначимо, що кісточкові найдорожче коштували в Ірані, Австрії, Ізраїлі, Японії: абрикоси – 3,1-7,2 дол./кг, персики та нектарини – 2,0-5,0 дол./кг, черешні – 5,9-15,5 дол./кг. Найнижчими ціни виявилися на абрикоси в Мексиці, Казахстані, Болгарії – 0,3-0,4 дол./кг, персики та нектарини – в Марокко, Узбекистані, Греції – 0,4 дол./кг, черешні в Узбекистані, Чилі, Болгарії – 0,5-0,8 дол./кг [19].

Слід відзначити, що в Україні цінова ситуація на ринку плодів кісточкових культур несприятлива як для товаровиробників, так і для кінцевих споживачів через їх низьку купівельну спроможність. На динаміку цін на плоді, особливо в несезон, під час війни більш істотно впливають такі чинники як оперативність і обсяги постачання, вартість зберігання та транспортування, підвищені тарифи на електроенергію для промислових виробників, ціни на пальне. Так у 2022 р. ціни виробників кісточкових плодів становили: на абрикоси 65-75 грн/кг, персики – 30-35 грн/кг, вишні – 30-40 грн/кг, черешні – 60-80 грн/кг [24]. Відзначимо, що роздрібні ціни на міських ринках України перевищували оптово-відпускні в 2-3 рази. Тобто, основна частка прибутку від їх реалізації зосереджується у сфері торгівлі.

Висновки. Як свідчать результати досліджень, світовий ринок кісточкових плодів характеризується стабільністю площ плодоносних насаджень, недостатніми обсягами виробництва, низьким рівнем споживання, навіть у розвинених країнах як-от Китай, США, Японія та доволі високими цінами. Перспективним напрямом розвитку кон'юнктури світового ринку кісточкових вважаємо всебічну інтенсифікацію садівництва на інноваційній основі. Особливо важливим є, крім використання сучасних інтенсивних ресурсозберігальних технологій вирощування плодів, врахування при закладанні насаджень кісточкових культур показників: швидкоплідності, високоврожайності, слабкої обсіпальності та високотранспортувальності.

Забезпечення потреб населення кісточковими плодами характеризується нестабільністю та диференціацією за рівнем споживання та їх видами, особливо з початком війни в

Україні. Актуальною є проблема збуту плодів через низький розвиток переробної галузі та незабезпеченість садівницьких підприємств сховищами для зберігання. Вітчизняні кісточкові плоди залишаються менш конкурентоспроможними за цінами, ніж імпортовані, через недостатню державну підтримку ринку продукції садівництва.

Об'єктивні особливості розвитку вітчизняного ринку плодів кісточкових культур обумовлюють необхідність його інфраструктурної розбудови та законодавчого врегулювання державної фінансової підтримки промислового садівництва. Стратегічними завданнями підтримки розвитку ринку плодів з боку держави найближчим часом повинні бути, перш за все, перегляд нормативно-правової бази щодо фінансової підтримки галузі садівництва та цільового використання коштів, сприяння створенню прозорих каналів збуту і оптимальної цінової ситуації для товаровиробників та споживачів, стимулювання розвитку страхування врожаю багаторічних насаджень, а також кредитування садівницьких підприємств для створення садів та виробничої інфраструктури.

У перспективі є необхідність розробити довгострокову програму розвитку вітчизняного ринку кісточкових плодів з урахуванням прогнозних показників забезпечення попиту всіх операторів. За формування стабільної, стійкої, спрямованої на ліквідацію тіньових механізмів ведення бізнесу підприємницької атмосфери в Україні та ефективно діючої нормативно-правової бази, вважаємо доцільним розширення виробництва плодів кісточкових культур спільними садівницькими підприємствами, заснованими частково на іноземному капіталі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Економіка та організація промислового садівництва України: монографія / Шестопаля О. М. та ін.; за ред. Шестопаля О. М. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2010. 334 с.
2. Барабаш Л. О., Мазур К. В. Розвиток промислового садівництва в умовах євроінтеграційних процесів. Економіка АПК. 2019. № 12. С. 69-78. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221%2D1055.201912069>.
3. Нікішина О. В. Логістична структура товарного ринку: теоретичні положення та прикладні аспекти. Економіка харчової промисловості. 2019. Т. 11, № 2. С. 20-30. DOI: <https://doi.org/10.15673/ie.v11i2.1391>.
4. Лозова Т. П. Тенденції а проблеми логістичного розвитку ринку плодово-ягідної продукції України. Економічні інновації. 2019. Т. 21. №. 2. С. 70-82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2019_21_2_8.

5. Кернасюк Ю. В. Галузь садівництва: розвиток, тенденції та перспективи. Агробізнес сьогодні: газета підприємців АПК. 2020. №17. С.14-19.

6. Черевко О. В., Франів І. А., Корпало І. Р. Інноваційно-інвестиційний розвиток плодово-ягідної галузі в регіонах України. Економіка та суспільство. 2021. Т. 28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-55>.

7. Тупчій О. С. Інтенсифікація як невід'ємний складник сучасного промислового садівництва. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Т. 12, № 2. С. 134-138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_12%282%29_30.

8. Галат Л. Державна фінансова підтримка галузі садівництва як фактор підвищення її конкурентоспроможності. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2021. №6. С. 44-55. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.6.5>.

9. Колокольчикова І. В. Принципи сегментування ринку плодово-ягідної продукції півдня України. Причорноморські економічні студії. 2019. Т. 45. С. 27-32. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/9643>.

10. Сакур А. Ж., Пантюк І. А. Впровадження маркетингової діяльності на підприємствах – виробниках плодово-ягідної продукції. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2020. Вип. 1. С. 154–161. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/20/19>.

11. Salo I., Kopytets N., Cheremisina S., Voloshyn V. Influence of economic cycles on the development of elements of the industry structure of the food market. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science. 949. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/949/1/012036>.

12. Стасюк Б. Б. Тенденції змін плодово-ягідного ринку України. Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки». 2023. Вип. 2 (102). С. 286-296. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve2202324>.

13. Комендантова А., Доброва Н. Аналіз розвитку ринку плодово-ягідної продукції в Україні. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2018. № 6-7 (258-259). С. 75-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2018_6-7_7.

14. Матвійчук Н. П. Аналіз ринку плодово-ягідної продукції України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 12(2). С. 18-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_12%282%29_6.

15. Козіна Т. В. Потенціал садівництва та напрями його ефективного використання в умовах Поділля. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. 2023. Вип. 1 (38). С. 20-25. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2023-1.3>.

16. Сімахіна Г. О., Камінська С. В., Литвинець Л. Ф. Характеристика ресурсних складових інноваційного підприємства з виробництва заморожених плодів і ягід. Наукові праці НУХТ. 2020. Т. 26. №1. С. 125-133. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/31536>.

17. Protzman E. Stone Fruit: World Markets and Trade. 2023. Sep. Vol. 19. P. 1-8. URL: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/StoneFruit.pdf>.

18. Nguyen H.V. Organic food purchases in an emerging market: The influence of consumers' personal factors and green marketing practices of food stores. International journal of environmental research and public health. 2019. No. 16(6). P. 10-37. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph16061037>.

19. Food and Agricultural Organization of the United Nations. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#home>.

20. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

21. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.07.2005 р. № 587 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2005-%D0%BF#Text>.

22. Про затвердження Порядку надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2022 р. № 738 (зі змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#Text>.

23. Сало І. А. Розвиток ринку плодів в Україні. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2013. 394 с.

24. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. URL: <https://index.minfin.com.ua/markets/wares/prods/fruits-vegetables/>.

REFERENCES

1. Shestopal, O. M. and etc. (2010). *Ekonomika ta orhanizatsiia promyslovoho sadivnytstva Ukrainy [Economics and organization of industrial horticulture of Ukraine]*. Kyiv: NNTs «ІАЕ».

2. Barabash, L. O., Mazur, K. V. (2019). *Rozvytok promyslovoho sadivnytstva v umovakh yevrointehrati-siinykh protsesiv [Development of industrial horticulture in the conditions of European integration processes]*. *Ekonomika APK [Ekonomika APK]*. No. 12, pp. 69-78.

3. Nikishina, O. V. (2019). *Lohistychna struktura tovarnoho rynku: teoretychni polozhennia ta prykladni aspekty [Logistic structure of the commodity market: theoretical provisions and applied aspects]*. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti [Food Industry Economics]*. No. 11 (2), pp. 20-30.

4. Lozova, T. P. (2019). *Tendentsii a problemy lohistychnoho rozvytku rynku plodovo-yahidnoi produktsii Ukrainy [Trends and problems of logistical development of the market of fruit and berry products of Ukraine]*. *Ekonomichni innovatsii [Economic innovations]*. No. 21 (2), pp. 70-82.

5. Kernasiuk, Yu. V. (2020). *Haluz sadivnytstva: rozvytok, tendentsii ta perspektyvy [Horticulture: Development, trends and prospects]*. *Ahrobiznes sohodni [Agribusiness today]*. No. 17, pp. 14-17.

6. Cherevko, O. V., Franiv, I. A., Korpalo, I. R. (2021). *Innovatsiino-investytsiinyi rozvytok plodovo-yahidnoi haluzi v rehionakh Ukrainy [Innovation*

and investment development of fruit and berry industry in the regions of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], no. 28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-55>.

7. Tupchiiy, O. S. (2017). Intensifikatsiia yak nevidiemnyi skladnyk suchasnoho promyslovoho sadivnytstva [Intensification as an integral part of modern industrial horticulture]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu* [Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University], No. 12 (2), pp. 134-138. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_12%282%29_30.

8. Halat, L. (2021). Derzhavna finansova pidtrymka haluzi sadivnytstva yak faktor pidvyshchennia yii konkurentospromozhnosti [State financial support of the horticultural industry as a factor in increasing its competitiveness]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Serii: Ekonomika* [Taurian Scientific Bulletin. Series: Economy], no. 6, pp. 44-55. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.6.5>.

9. Kolokolchukova, I. V. (2019). Pryntsyipy sehmentuvannia rynku plodovo-yahidnoi produktsii pivdnia Ukrainy [Principles of segmentation of the market of fruit and berry products of the south of Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studii* [Black Sea Economic Studies], No. 45, pp. 27-32. Available at: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/9643>.

10. Sakun, A. Zh., Pantiuk, I. A. (2020). Vprovadzhennia marketynhovoii diialnosti na pidpriemstvakh – vyrobnykakh plodoiahidnoi produktsii [Implementation of marketing activities at enterprises – producers of fruit and berry products]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Serii: Ekonomika* [Taurian Scientific Bulletin. Series: Economy], No. 1, pp. 154-161. Available at: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/20/19>.

11. Salo, I., Kopytets, N., Cheremisina, S., Voloshyn, V. (2022). Influence of economic cycles on the development of elements of the industry structure of the food market, IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science 949. DOI: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/949/1/012036> [in English].

12. Stasiuk, B. B. (2023). Tendentsii zmin plodovo-yahidnoho rynku Ukrainy [Trends of changes in the fruit and berry market of Ukraine]. *Visnyk NUVHP. Serii: Ekonomichni nauky* [Bulletin of the NUVHP. Series: Economic Sciences], No. 2 (102), pp. 286-296. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve2202324>.

13. Komendantova, A., Dobrova, N. (2018). Analiz rozvytku rynku plodovo-yahidnoi produktsii v Ukraini [Analysis of the market development of fruit and berry products in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu* [Scientific Bulletin of Odessa National Economic University], No. 6-7 (258-259), pp. 75-90. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2018_6-7_7.

14. Matviichuk, N. P. (2017). Analiz rynku plodovo-yahidnoi produktsii Ukrainy [Market analysis of fruit and berry products of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svi-tove hospodarstvo* [Scientific Bulletin of the Uzh-

horod National University. Series: International economic relations and world economy], No. 12 (2), pp. 18-23. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_12%282%29_6.

15. Kozina, T. V. (2023). Potentsial sadivnytstva ta napriamy yoho efektyvnoho vykorystannia v umovakh Podillia [The potential of horticulture and directions for its effective use in the conditions of Podillia]. *Podilskyi visnyk: silske hospodarstvo, tekhnika, ekonomika* [Podilsky Visnyk: agriculture, technology, economy], No. 1 (38), pp. 20-25. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2023-1.3>.

16. Simakhina, H. O., Kaminska, S. V., Lytvynets, L. F. (2020). Kharakterystyka resursnykh skladovykh innovatsiinoho pidpriemstva z vyrobnytstva zamorozhenykh plodiv i yahid [Characteristics of resource components of an innovative enterprise for the production of frozen fruits and berries]. *Naukovi pratsi NUKhT* [Scientific works of the National Technical University of Ukraine], No. 26 (1), pp. 125-133. Available at: <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/31536>.

17. Protzman, E. (2023). Stone Fruit: World Markets and Trade. Sep. Vol. 19. pp. 1-8. Available at: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/Stone-Fruit.pdf> [in English].

18. Nguyen, H. V. (2019). Organic food purchases in an emerging market: The influence of consumers' personal factors and green marketing practices of food stores. *International journal of environmental research and public health*, No. 16 (6), pp. 10-37. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph16061037> [in English].

19. Food and agricultural organization of the United Nations. Available at: <http://www.fao.org/home/en> [in English].

20. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

21. Pro zatverdzhennia Poryadku vykorystannia koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu byudzheti dlya rozvytku vynohradarstva, sadivnytstva i khmel'yarstva [On the approval of the Procedure for the use of funds provided for in the state budget for the development of viticulture, horticulture and hops]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine], dated. 07.15.2005. No. 587. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2005-%D0%BF#Text>.

22. Pro zatverdzhennia Poryadku nadannia mikrohrantiv na stvorennia abo rozvytok vlasnoho biznesu [On the approval of the Procedure for providing micro-grants for the creation or development of one's own business]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine], dated 06.21.2022. No. 738. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#Text>.

23. Salo, I. A. (2013). Rozvytok rynku plodiv v Ukraini [Fruit Market Development in Ukraine]. Kyiv: NNTs «IAE».

24. Ofitsiinyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy [Official website of the Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.

Stone fruit crops market development in Ukraine and throughout the world

Salo I., Zavalniuk O., Skakun V.

The current state of the stone fruit market in Ukraine, the price situation, and the development of foreign trade are analyzed. The issue of production and sale of fruits in the world is considered. It has been established that peaches and nectarines occupy the first place among stone fruits in terms of world production. China is the leader among world producers of stone fruits.

It was determined that the needs of the population of Ukraine in stone fruits relative to the consumption rate, due to its low paying demand, are met by only 70%. Due to the concentration of the main production of these fruits in households, there is differentiation in the level of consumption. After all, the chaotic nature of their production and sale cannot ensure uniformity and sufficiency.

In our opinion, Ukrainian stone fruits remain less competitive in terms of prices than imported ones due to undeveloped infrastructure and insufficient government support for the horticulture market.

The purpose of the research is to reveal the features of the formation of the conjuncture of the global and domestic stone fruit market and further development prospects.

The variability of the market of stone fruits is manifested in the change of its conjuncture. The study of

the latter was carried out based on a set of economic indicators divided into groups: production, internal turnover, foreign trade, price. In the process of research, the dialectical method of understanding market processes and the systematic approach, analytical generalizations, statistical comparison, constructive-calculation, abstract-logical method were used.

It was established that the structure and saturation of the stone fruit market is insufficiently efficient and requires an additional expansion of the quality product offer to meet the needs of consumers. The basis for this should be an increase in production volumes by horticultural enterprises. This requires additional state support, in particular for solving pricing, investment, lending and insurance issues. The problem of selling stone fruits remains acute. This is due to the insufficient development of the processing industry and the lack of storage facilities for enterprises. This limits the formation of marketable batches of fruits for export.

We believe that in the near future, in order to optimally meet the needs of consumers with fruits, it is necessary to develop a long-term program for the development of the internal market of stone fruits. It is necessary to take into account the possibilities of financial state support of the horticulture industry and forecast indicators of demand provision.

Key words: market, stone fruits, consumption, supply, demand, export, import, price.

Copyright: Сало І.А., Завальнюк О.І., Скакун В.М. © This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ORCID iD:

Сало І.А.

Завальнюк О.І.

Скакун В.М.

<https://orcid.org/0000-0001-6413-1550>

<https://orcid.org/0000-0001-5059-2559>

<https://orcid.org/0009-0004-4697-9303>